

Okolišna i društvena procjena

Greenfield: **Projekt kategorije B** - GrCF2 W2 – Tramvajska linija Ilidža-Hrasnica

Netehnički sažetak (NTS)

August, 2022. godine

Sadržaj

Skraćenice i akronimi	3
1. Uvod	4
2. Pozadina	4
2.1. Obrazloženje projekta	4
2.2. Pravni aspekti i usklađenost s relevantnim okolišnim i društvenim zakonima	6
2.3. Trenutna okolišna i društvena situacija i razmatranja	6
2.4. Historija razvoja i planiranja Projekta	8
3. Postupak	9
3.1. Proces izvještaja o procjeni utjecaja na okoliš i društvo (ESAAR)	9
3.2. Trenutno stanje projekta u skladu s nacionalnim regulatornim zahtjevima i relevantnim zahtjevima EU	9
4. Sažetak koristi za okoliš, potencijalnih štetnih utjecaja, mjera ublažavanja i upravljanja	11
5. Sažetak društvenih koristi, potencijalnih štetnih utjecaja, mjera za ublažavanje i upravljanje	14
6. Preostali utjecaji	17
7. Komunikacija	18

Skraćenice i akronimi

BiH	Bosna i Hercegovina
GPUOD (CESMP)	Građevinski plan upravljanja okolišem i društvenim pitanjima
POG (CSOP)	Plan organizacije gradilišta
PUGO (CWMP)	Plan upravljanja građevinskim otpadom
EBRD	Europska banka za obnovu i razvoj (European Bank for Reconstruction and Development)
ESAAR	Izveštaj o procjeni utjecaja na okoliš i društvo (Environmental and Social Assessment Report)
O&D (E&S)	Okolišni i društveni
ODP (ESA)	Okolišna i društvena procjena
ESP	Okolišna i društvena politika
ODAP (ESAP)	Okolišni i društveni akcioni plan
FMOiT (FMET)	Federalno ministarstvo okoliša i turizma
PUO (EIA)	Procjena utjecaja na okoliš
GHG	Staklenički plin
GrCF2	Okvir zelenih gradova 2 (Green Cities Framework 2)
MOR (ILO)	Međunarodna organizacija rada
KEAP	Kantonalni ekološki akcioni plan
PUZSR (OHSMP)	Plan upravljanja zaštitom i sigurnošću na radu
OPUOD (OESMP)	Operativni plan upravljanja okolišem i društvenim pitanjima
JIP (PIU)	Jedinica za provedbu projekta
PZ (PR)	Provedbeni zahtjev
PP (RP)	Plan preseljenja
KS (SC)	Kanton Sarajevo
Plan (SEP)	Plan uključivanja zainteresovanih strana

1. Uvod

Kanton Sarajevo (u daljem tekstu „Klijent“) iskazao je interes da dobije podršku od Evropske banke za obnovu i razvoj („EBRD“ ili „Banka“) za izgradnju nove tramvajske pruge od Ilidže do Hrasnice.

Ovaj dokument je Netehnički sažetak (NTS) koji pruža sažete informacije o potencijalnim okolišnim i društvenim utjecajima projekta i mjerama upravljanja koje će poduzeti Klijent / Jedinica za implementaciju projekta (u daljnjem tekstu „JIP“) tokom provedbe projekta. Projektom će upravljati te će napredak Projekta, uključujući okolišne, društvene i zdravstvene i sigurnosne performanse, pratiti Klijent/JIP.

Projekt je kategoriziran “B” u skladu s EBRD-ovom okolišnom i društvenom politikom¹ (ESP) (2019.).² Stoga je potrebno provesti okolišnu i društvenu (ODP) procjenu Projekta, kao i okolišnu i društvenu reviziju i procjenu Klijenta, uključujući druge zainteresovane strane koji bi mogle biti uključene ili imati odgovornosti u pogledu okolišnih i društvenih pitanja relevantnih za projekt.

Uz ovaj NTS, pripremljen je i Plan uključivanja zainteresovanih strana (Plan) u skladu s EBRD-ovim Provedbenim zahtjevom (PZ) 10 kako bi se osiguralo uključivanje zainteresovanih strane tokom provedbe projekta i objavljivanje relevantnih informacija o rizicima i utjecajima projekta.

Kako bi se osiguralo da buduće aktivnosti pripreme projekta budu usklađene s EBRD-ovom okolišnom i društvenom politikom (ESP 2019), pripremljen je okolišni i društveni akcioni plan (ODAP). Plan i NTS javno su dostupni na web stranici Ministarstva saobraćaja Kantona Sarajevo (<https://ms.ks.gov.ba/>) i web stranici EBRD (<http://www.ebrd.com>).

2. Pozadina

2.1. Obrazloženje projekta

Projekt³ uključuje sljedeće:

- i. **Proširenje dvostrukog kolosijeka elektrificirane tramvajske pruge od Ilidže do Hrasnice za oko 6,4 kilometra** (proširenje sarajevske tramvajske mreže, povezujući lokalitete od gradskog značaja kao što su Termalna rivijera Ilidža, Internacionalni univerzitet u Sarajevu ili Fabrika motora Sarajevo kao i više stambenih naselja smještenih u općini Ilidža, dijelu Kantona Sarajevo);
- ii. **Izgradnja novih ili rekonstruisanih tramvajskih kolosijeka ukupne dužine 13.045 kilometara** (rekonstrukcija nekih postojećih i izgradnja novih kolosijeka na polukružnim skretanju na Ilidži gdje će se izvršiti priključak na postojeću tramvajsku prugu, izgradnja dva kolosijeka nove pruge do Hrasnice i izgradnja novog polukružnoga kolosijeka u Hrasnici); i
- iii. **Izgradnja novih (ili rekonstruisanih) 20 tramvajskih perona u sklopu 10 tramvajskih stajališta** (rekonstrukcija jednog postojećeg perona plus izgradnja dva nova perona na tramvajskom stajalištu na polukružnoj okretnici Ilidža, izgradnja 8 novih tramvajskih stajališta s dva perona do

---

¹ ESP (2019) definiše društveno kao „ona pitanja koja se odnose na osobe pogođene projektom i njihove zajednice i radnike te se odnose na socioekonomski status, ranjivost, spol, rodni identitet, ljudska prava, seksualnu orijentaciju, kulturnu baštinu, rad i uslove rada, zdravlje i sigurnost te učešće u donošenju odluka.

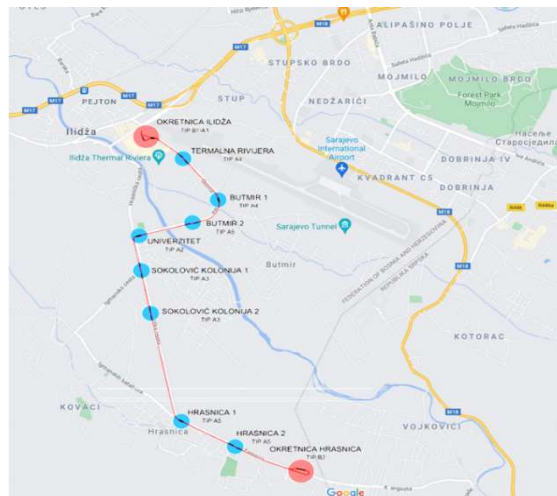
² Dostupno na <http://www.ebrd.com/downloads/research/policies/esp-final.pdf>

³ Projektni zadatak

Hrasnice i izgradnja novog jednoneronskog tramvajskog stajališta na polukružnoj okretnici Hrasnica).

Kao takav, Klijent će biti odgovoran za servisiranje dugova i implementaciju Projekta i izgradnju, dok će kompanija za transportne usluge biti odgovorna za operativno funkcionisanje i održavanje nakon završetka Projekta izgradnje. Općina Ilidža je također jedan od korisnika projekta, budući da će se tramvajska pruga graditi na području općine. Uključeni su u projekt jer su postojale brojne aktivnosti za koje je bila zadužena Općina Ilidža kao što su eksproprijacija, imovinsko-pravni odnosi, dozvole itd.

Nadalje, Projekt je dio Okvira zelenih gradova 2 ("GrCF2"), koji očituje strateški i višeprojektni pristup koji ima za cilj pomoći u identifikovanju i rješavanju okolišnih izazova u odabranim velikim gradovima u zemljama u kojima EBRD djeluje.⁴ Konkretno, GrCF2 ne samo da promoviše održive gradove kroz uključiv, otporan, dobro upravljani i pametan urbanu razvoj, već nastoji postići značajna poboljšanja okoliša i promovirati kvalitet zelene tranzicije unutar relevantnih gradova. Slika 1 predstavlja trasu produžetka tramvajske pruge od Ilidže do Hrasnice (tj. projektnog područja).

Slika 1 Trasa produžetka tramvajske pruge od Ilidže do Hrasnice

Ciljevi Projekta

Projekt izgradnje tramvajske pruge ima za cilj doprinijeti realizaciji planskih orijentacija iz „Prostornog plana Kantona Sarajevo 2003-2023“ i osigurati efikasan javni prijevoz za ovaj dio urbanog područja Kantona Sarajevo.⁵ Stoga specifični ciljevi ovog projekta obuhvataju sljedeće:

- Poboljšanje nivoa usluge za postojeće i buduće korisnike javnog prijevoza na datom koridoru Ilidža-Hrasnica povećanjem dostupnosti kapaciteta javnog prijevoza i skraćanjem vremena putovanja.
- Poboljšanje kvaliteta života u urbanim sredinama smanjenjem negativnih utjecaja na prirodni i društveni okoliš.

Prema EBRD-ovoj okolišnoj i društvenoj⁶ politici (ESP) (2019.)⁷, ovaj projekt je kategoriziran kao "B", što znači da zahtijeva okolišnu i društvenu procjenu („ODP“ - eng. Environmental Impact Assessment - ESA) koja je proporcionalna prirodi, veličini i lokaciji projekta kao i karakteristike potencijalnih utjecaja i rizika.

⁴ Projektni zadatak

⁵ Ibid.

⁶ ESP (2019) definiše socijalno kao „ona pitanja koja se odnose na osobe pogođene projektom i njihove zajednice i radnike te se odnose na socioekonomski status, ranjivost, spol, rodni identitet, ljudska prava, seksualnu orijentaciju, kulturnu baštinu, rad i uslove rada, zdravlje i sigurnost te učešće u donošenju odluka.“

⁷ Dostupno na: <https://www.ebrd.com/documents/comms-and-bis/environmental-and-social-policy.pdf>

2.2. Pravni aspekti i usklađenost s relevantnim okolišnim i društvenim zakonima

Najvažniji strateški dokumenti koji se tiču projekta su:

- Strategija prometnog sektora 2020.-2024.
- Strategija sektora komunalne infrastrukture i infrastrukture za okoliš 2019.-2024.
- Prostorni plan Kantona Sarajevo 2003-2023.
- Strategija razvoja Kantona Sarajevo 2021–2027.
- Akcioni plan zaštite okoliša za Kanton Sarajevo (KEAP) 2017-2022.

Najvažnije direktive EU koje se tiču projekta su:

- PUO direktiva
- Okvirna direktiva o vodama
- Okvirna direktiva o otpadu
- Ostalo: Standardi za sisteme upravljanja okolišem (EMS), ISO 14001:2015 i ISO 14004 fokusirani su na sisteme upravljanja okolišem, ISO45001 Informacije o zdravlju i sigurnosti na radu, smjernice i resursi koji podržavaju ovu normu.

Za implementaciju Projekta potrebno je poštivanje niza zakonskih i podzakonskih akata iz područja zaštite okoliša, zaštite voda, zagađenja zraka, zaštite prirode, upravljanja čvrstim otpadom, otkupa i zbrinjavanja zemljišta, itd. Općenito, s obzirom na usklađenost lokalnih propisa s Propisima EU, Bosna i Hercegovina je 2008. godine potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, obavezujući se na političke, ekonomske, trgovinske reforme i reforme ljudskih prava u procesu pridruživanja Evropskoj Uniji. Bosna i Hercegovina je članica Međunarodne organizacije rada od 1993. godine i ratificirala je 83 Međunarodna standarda rada MOR-a.

Zbog podjele nadležnosti u BiH, na različitim nivoima (npr. državni, entitetski, kantonalni, itd.) postoje zakoni i propisi koji su primjenjivi i relevantni za Projekt. Politika zaštite okoliša i društvena politika su u zajedničkoj odgovornosti FBiH i kantona. Komunikacijsko-prometna infrastruktura je u nadležnosti kantona, pri čemu ovu nadležnost ostvaruju samostalno, zajedno sa FBiH, ili u koordinaciji s federalnim vlastima.

Federalno ministarstvo okoliša i turizma nadležno je za upravljanje okolišem na entitetskom nivou, dok su kantonalna ministarstva zadužena za okoliš u 10 kantona FBiH. Opća implementacija i nadzor Projekta vršit će se preko Ministarstva saobraćaja Kantona Sarajevo.

Jedan od najvažnijih lokalnih zakona koji se primjenjuje na projekt je Zakon o zaštiti okoliša, donesen 2021. godine, koji je uglavnom usklađen s propisima EU.

2.3. Trenutna okolišna i društvena situacija i razmatranja

Društveno-ekonomski status stanovništva – Ukupan broj stanovnika KS je 413.593, dok općina Ilidža, u kojoj se nalazi projekt, ima ukupno 66.730 stanovnika (95,2% gradskog i 4,8% ruralnog stanovništva). Prosječna gustoća općine je 397,4/km².⁸ Procjenjuje se da će otprilike više od 8.000 putnika dnevno koristiti novu liniju.⁹ Ne postoje značajne manjine unutar stanovništva koje bi mogle biti neproporcionalno pogođene Projektom. Općina Ilidža jedna je od devet općina u sastavu Kantona Sarajevo. Površina općine

⁸ www.Statistika.ba

⁹ Studija Izvodljivosti za Projekat Izgradnje Tramvajske Pruge Ilidža-Hrasnica

Ilidža iznosi 143,4 km.² Prirodna bogatstva, koja se bitno razlikuju od doline Miljacke u kojoj se nalazi Sarajevo, određuju njenu prepoznatljivu izražajnost. Mjesna zajednica Hrasnica dio je općine Ilidža i prostire se na oko 37 km² ukupne površine općine Ilidža, dok Mjesna zajednica Butmir koja je također u sastavu općine Ilidža pokriva oko 5 km² ukupne površine.

Kvalitet podzemnih i površinskih voda – Općina Ilidža ima vrlo povoljne hidrografske karakteristike. Urbanizirano područje općine Ilidža proteže se dolinama rijeka Željeznice, Tilave/Kasindolske rijeke i Večerice. S obzirom na to da su vodni resursi neophodni za razvoj ovog područja, ali i najosjetljivije područje okoliša, treba mu posvetiti posebnu pažnju u izradi svih vrsta planova i projekata. Za područje općine Ilidža otpadne vode se ispuštaju uglavnom kroz centralnu kanalizaciju, a dijelom kroz kanalizaciju lokalnog značaja, pa čak i septičke jame. Vodovod kojim upravlja Javno komunalno preduzeće „Vodovod i kanalizacija d.o.o. Sarajevo“ opskrbljuje pitkom vodom stanovništvo na području općine Ilidža.

Klimatski faktori i klimatske promjene – Klimatske karakteristike područja općine Ilidža posljedica su geografskog položaja i drugih fizičko-geografskih uslova. Općenito se mogu razlikovati dva klimatska tipa s obzirom na reljefne karakteristike, i to: kontinentalni tip koji je zastupljen na nižim nadmorskim visinama i planinski tip koji je zastupljen u planinskom dijelu općine. Područje općine Ilidža karakterizira umjereno kontinentalna klima sa toplim ljetima i snježnim zimama. Prosječna temperatura najtoplijeg mjeseca jula je 20,2°C, ali je prosječna temperatura najhladnijeg mjeseca januara –0,6°C. Prosječna godišnja temperatura je 10°C. Jesenske i proljetne temperature su izjednačene s dosta magle (prosječno 88 dana/godini). Vjetrovi su vrlo česti, južnog smjera.¹⁰

Kvalitet zraka i emisije u zrak – Na području općine Ilidža ne postoje kontinuirana mjerenja kvaliteta zraka. Nezadovoljavajući kvalitet zraka postoji posebno tokom sezone grijanja kada je pojava smoga izražena. Najveći pritisak na kvalitet zraka u općini Ilidža je uslijed grijanja stambenih, poslovnih i javnih prostora, te emisija iz saobraćaja.

Buka – Izloženost buci u općini Ilidža varira od lokacije do lokacije. Najugroženiji su dijelovi s gustim saobraćajem automobila, motocikala, autobusa i tramvaja. Tramvaji i motocikli najjači su izvori buke. Monitoring buke je rađen za KS 2009. godine, ali nije obuhvatio općinu Ilidža. Buka iz zračnog saobraćaja danju je na granici tolerancije, a povremeni letovi nakon 22 sata značajno remete noćni mir oko aerodroma i stambenih naselja Ilidže.

Geomorfologija i geologija – Geološki izgled područja općine Ilidža predstavljaju naslage različite geološke starosti. Geološki sastav terena, njegova stabilnost, pogodnost za gradnju uslovljeni su dobrim hidrološkim karakteristikama, bogatstvom mineralnih sirovina i drugim blagodatima Sarajevskog polja i okoline. Prema Glavnom projektu, stabilnost terena duž predviđene tramvajske pruge je stabilna. Stoga se za zemljane radove ne očekuju posebna ograničenja za građevinske radove. S geomorfološkog aspekta, područje općine Ilidža podijeljeno je na 2 područja: ravničarsko područje koje čini 28% ukupne teritorije općine i brdsko-planinsko područje koje čini 72% ukupne površine općine Ilidža. Morfološki, trasa tramvajske pruge je položena na ravnom terenu i nema opasnosti od nestabilnosti i odrona.

Korištenje zemljišta – Od ukupne površine općine Ilidža, koja iznosi 142,88 km², najveći udio imaju šume, odnosno šumsko zemljište, ukupno 54%, dok je postotni udio poljoprivrednog zemljišta 23,89%. Slijedi građevinsko zemljište s 21,07%. Poljoprivredno zemljište razvrstano je u 8 kategorija kvaliteta tla. U općini Ilidža, prva poljoprivredna zona zauzima 21,5%, druga poljoprivredna zona zauzima 2,2% i treća poljoprivredna zona zauzima 0,8%.

---

¹⁰ Lokalni ekološki akcioni plan (LEAP)-Općina Ilidža

Biološki i ekološki resursi – Na području Projekta nema značajnijih bioloških i ekoloških resursa jer se nalazi u urbanom dijelu Općine Ilidža u blizini ostalih urbanih objekata, imovine (hoteli, univerziteta, banje itd.), industrije na kraju linije i uključuje polu-modifikovana ili modifikovana staništa.

Zaštićena područja – U području Projekta nisu identifikovana zaštićena područja. Stoga se ne očekuje da će implementacija Projekta imati direktan i/ili značajan utjecaj na bilo koja zaštićena područja prirode, kritična staništa ili druge ekosisteme.

Kulturna baština, uključujući arhitektonsku i arheološku baštinu – Nema elemenata kulturne baštine u projektnom području. Područje Projekta nema identifikovanih lokaliteta arheološke baštine u svojoj neposrednoj blizini.

2.4. Historija razvoja i planiranja Projekta

Projekt proširenja tramvajskih pruga od Ilidže do Hrasnice prvi se put spominje i planira prije nekoliko decenija. Cijela ideja nedavno je aktualizirana, a projektno rješenje je izrađeno 2019. godine. Ishođene su sve dozvole, a okolišna i društvena procjena posljednji je korak prema početku izgradnje.

3. Postupak

3.1. Proces izvještaja o procjeni utjecaja na okoliš i društvo (ESAAR)

Deloitte i konzorcijski partneri ("Projektni tim") imali su ulogu konsultanta za okolišnu i društvenu procjenu za izgradnju tramvajske pruge Iliđa-Hrasnica. Kao takav, projektni tim imao je zadatak pregledati dostupne podatke i organizovati posjete na licu mjesta kako bi se izvršila revizija i procjena utjecaja na okoliš i društvo. Projektna aktivnost rezultirala su izradom Izvještaja o procjeni utjecaja na okoliš i društvo (u daljem tekstu „Izvještaj“). Plan uključivanja zainteresovanih strana (Plan) razvijen je u skladu s EBRD-ovim PZ 10 kako bi se osiguralo učešće zainteresovanih strana.

Kako bi se osiguralo da buduće aktivnosti pripreme projekta budu usklađene s EBRD-ovom okolišnom i društvenom politikom (ESP 2019), pripremljen je okolišni i društveni akcioni plan (ODAP). Plan i NTS su javno dostupni u Ministarstvu saobraćaja Kantona Sarajevo i na web stranici EBRD-a.

3.2. Trenutno stanje projekta u skladu s nacionalnim regulatornim zahtjevima i relevantnim zahtjevima EU

Kao što je navedeno u uvodnom dijelu, projekt je klasificiran kategorijom B. Kratak pregled razlika između EBRD-ovih specifičnih provedbenih zahtjeva (PZ) i važećih propisa FBiH/Kantona Sarajevo dat je u tabeli 1 u nastavku.

Zahtjev za izvedbu	Stepen usklađenosti propisa FBiH s PZ-om
PZ 1: Procjena i upravljanje okolišnim i društvenim rizicima i utjecajima	<p>Potrebno je pokrenuti postupak Prethodne procjene utjecaja na okoliš, podnošenjem zahtjeva FMOiT-u, s obavezanim elementima propisanim članom 69. <i>Zakona o zaštiti okoliša</i>. U toku je postupak prethodne procjene utjecaja na okoliš. FMOiT je dužan dostaviti presliku zahtjeva i omogućiti slobodan pristup priloženim dokumentima subjektima kako je regulisano važećim zakonom. Subjekti treba da dostave svoje mišljenje o zahtjevu u roku od 30 dana od dana prijema zahtjeva.</p> <p>Specifične razlike sa zahtjevima EBRD PZ 1 uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> nema uslova za implementaciju sistema upravljanja okolišem i društvom, nema zahtjeva za posebnom procjenom društvenog utjecaja.
PZ 2: Radna snaga i uvjeti rada	<p>Zakonski propisi u FBiH koji uređuju rad i uslove rada (posebno <i>Zakon o radu</i> FBiH) u velikoj su mjeri usklađeni sa zahtjevima PZ 2.</p> <p>Specifični problemi/nedostaci uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> nema zakonske obaveze uspostavljanja formalnog mehanizma za pritužbe u vezi s radnim mjestom, pitanje radnika koji nisu direktno zaposleni (Izvođači i podizvođači obavezni su dostaviti dokaz o usklađenosti s određenim zakonskim odredbama kao što je plaćanje poreza, ali ne i sve relevantne zahtjeve PZ 2).
PZ 3: Efikasnost resursa, prevencija i kontrola zagađenja	<p>Zakon o zaštiti okoliša reguliše sljedeće: „<i>Svako lice ima pravo na zdrav i ekološki prihvatljiv okoliš kao osnovno ljudsko pravo te je opća dužnost zaštititi i poboljšati okoliš za dobrobit sadašnjih i budućih generacija.</i>“</p> <p>Lokalno zakonodavstvo sadrži odredbe o sigurnom upravljanju otpadom, uključujući upravljanje opasnim otpadom. Svi ovi zahtjevi postaju pravno obavezujući za firmu kroz okolišnu dozvolu i relevantne vodne akte.</p> <p>Što se tiče resursne efikasnosti, prerada otpada za ponovnu upotrebu i recikliranje otpada jedan je od ciljeva <i>Zakona o upravljanju otpadom</i>. Jedan od općih principa je</p>

Zahtjev za izvedbu	Stepen usklađenosti propisa FBiH s PZ-om
	<p>poticanje <i>ponovne upotrebe otpada, recikliranje otpada, zamjena sirovina otpadom kako bi se iskoristili materijali ili energija iz otpada.</i></p> <p>Specifični problemi/nedostaci uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> nema posebnih zahtjeva za izbjegavanje/minimiziranje stakleničkih plinova povezanih s projektom.
PZ 4: Zdravlje i zaštita na radu	Nisu utvrđene posebne neusklađenosti vezane uz PZ 4 jer su propisi uglavnom u skladu sa zahtjevima PZ 4.
PZ 5: Otkup zemljišta, nedobrovoljno preseljenje i ekonomsko raseljavanje	<p>Odredbe <i>Zakona o eksproprijaciji FBiH</i> u određenoj su mjeri u skladu sa zahtjevima EBRD PZ 5.</p> <p>Specifični problemi/nedostaci uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> nema zahtjeva za izradu planova preseljenja, neformalni korisnici ili korisnici koji nisu pravno priznati, nema zahtjeva za posebnim žalbenim mehanizmom za osobe na koje se odnosi projekt.
PZ 6: Očuvanje biološke raznolikosti i održivo upravljanje živim prirodnim resursima	<p>Klijent je pokrenuo postupak Procjene utjecaja na okoliš u skladu s lokalnim zakonodavstvom i postupak je još uvijek u toku.</p> <p>Treba napomenuti da je BiH potpisnica Konvencije o biološkoj raznolikosti, pa je očuvanje biološke raznolikosti regulisano <i>Zakonom o zaštiti prirode.</i></p> <p>Specifični problemi/nedostaci uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> nema zakonske obaveze za praćenje lanca opskrbe.
PZ 7: Autohtoni narodi	Nije primjenjivo.
PZ 8: Kulturna baština	<p>Najrelevantniji pravni propis u KS koji uređuje pitanja zaštite kulturne baštine je <i>Zakon o zaštiti kulturne baštine Kantona Sarajevo.</i></p> <p><i>Zakon o zaštiti okoliša</i> sadrži odredbe koje se odnose na kulturnu baštinu i prepoznaje tijelo nadležno za zaštitu kulturno-historijske i prirodne baštine kao zainteresirane strane u postupku procjene utjecaja na okoliš. Procjena utjecaja projekta na kulturnu baštinu provodi se u sklopu procjene utjecaja na okoliš (član 64.).</p> <p>Specifični problemi/nedostaci uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> nema zahtjeva za razvoj specifične procedure slučajnog pronalaska.
PZ 9: Finansijski posrednici	Nije primjenjivo.
PR 10: Objavljivanje informacija i uključivanje zainteresiranih strana	<p>Zakonska regulativa u FBiH garantuje pristup informacijama. Objavljivanje informacija i uključivanje zainteresiranih strana su također obuhvaćeni <i>Zakonom o slobodnom pristupu informacijama u FBiH</i> i <i>Zakonu o zaštiti okoliša FBiH.</i></p> <p>Specifični problemi/nedostaci uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> nema zahtjeva za razvoj Plana uključivanja zainteresiranih strana; procesu su više usmjereni na otkrivanje informacija, a ne na uključivanje i savjetovanje zainteresiranih strana u procesu izdavanja okolišne dozvole.

Tabela 1 Pregled razlika između EBRD-ovih specifičnih provedbenih zahtjeva (PZ) i važećih propisa FBiH/Kantona Sarajevo

4. Sažetak koristi za okoliš, potencijalnih štetnih utjecaja, mjera ublažavanja i upravljanja

Tema	Korist/utjecaj	Mjere ublažavanja	Nadzor
Kvalitet zraka	<p>Faza izgradnje</p> <p>Emisije prašine koje nastaju tokom manevrisanja vozila, iskopa itd. i ispušni plinovi su u ovom slučaju glavni zagađivači. Očekuje se da će nekoliko metara unutar radne zone biti izloženo utjecaju, ali ako se usvoje predložene mjere, ne očekuje se da će utjecaj biti značajan.</p> <p>Kvalitet zraka u cijelom području narušavaju postojeće emisije iz cestovnog saobraćaja.¹¹</p> <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rad tramvaja će imati pozitivan utjecaj na kvalitet zraka na lokalnom nivou, uzimajući u obzir niže vrijednosti emisija. Emisija sumpor-dioksida (SO₂) će biti smanjena, a emisija azotnih oksida (NO_x) i čestica (PM) će biti znatno niža. Nova tramvajska pruga dovest će do povećanja operativne efikasnosti, što će podrazumijevati smanjenu potražnju za gorivom i, shodno tome, smanjenu količinu izduvnih plinova. Utjecaj na kvalitet zraka u ovoj fazi uglavnom će biti uzrokovan radom mašina koje se koriste prilikom održavanja. 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Provedba GPUOD-a koji uključuje mjere za kvalitet zraka (pod-plan upravljanja zrakom), • Mašine i vozila koji se koriste u građevinskim djelatnostima moraju imati upotrebne dozvole/dozvole za rad, • Mašine i vozila moraju imati ugrađene filtere za smanjenje emisije čađi, • Vozila je potrebno redovno održavati, • Oprema i mašine moraju biti ugašeni kada se ne koriste, • Fosilna goriva visokog kvaliteta (s niskim postotkom sumpora i olova) moraju se koristiti kao pogonsko gorivo za mašine i opremu, • Pijesak i šljunak potrebno je prevoziti u natkrivenim kamionima. Pravilno održavanje vozila i mašina koji se koriste • Visokokvalitetna fosilna goriva (s niskim postotkom sumpora i olova) moraju se koristiti kao pogonsko gorivo za mašine i opremu • Obaranje prašine prskanjem površina vodom. 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije GPUOD-a • Tokom izgradnje na gradilištima kroz redovnu inspekciju i nadzor od strane nadzornika izgradnje.
Povezana infrastruktura	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Za vrijeme izgradnje tramvajskih kolosijeka 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Implementacija dobrih građevinskih praksi 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije GPUOD-a

¹¹ Federalni hidrometeorološki institut upravlja Federalnom mrežom za praćenje kvalitete zraka i stvarni podaci se mogu pronaći na <http://fhmzbih.gov.ba/>

Tema	Korist/utjecaj	Mjere ublažavanja	Nadzor
	<p>saobraćaj može biti poremećen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja tramvajskih kolosijeka rezultirat će boljom povezanošću javnog prijevoza i manjim onečišćenjem zraka. Razumijevanje je da će ovaj projekt općenito rezultirati pozitivnim učincima na okoliš. 		
<p>Bioraznolikost i očuvanje prirode</p>	<p>Faza izgradnje</p> <p>Između kolovoznih traka ostavljen je odgovarajući zeleni pojas koji će biti privremeno destruiran.</p>	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Implementacija GPUOD-a <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • U slučaju da nakon izgradnje ostane dodatni prostor između tramvajskih šina, morat će se rekultivirati • Implementacija projekta uređenja okoliša 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije GPUOD-a • Tokom izgradnje na gradilištima kroz redovnu inspekciju i nadzor od strane nadzornika izgradnje <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije OPUOD-a i projekta uređenja okoliša koji će preciznije definirati mjere.
<p>Pejzaž i vizuelni utjecaji</p>	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kratkoročni fizički poremećaji lokacije <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tramvajska pruga će se graditi u poluurbanizovanom i urbanizovanom dijelu općine Ilidža. Tramvajska stajališta bit će osvijetljena u skladu sa saobraćajnim propisima, a s obzirom na udaljenost od prijemnika, ne očekuje se smetnje • Trajni utjecaj uslijed djelomične izmjene pejzažnih i vizuelnih aspekata 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Implementacija GPUOD-a <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zemljište treba rekultivirati čim se radovi završe 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije GPUOD-a <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije OPUOD-a
<p>Nabavka sirovina i transport, uključujući lokacije za odlaganje</p>	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Moguće korištenje pozajmišta, koje će odabrati izvođač radova. 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izvođač građevinskih radova treba koristiti samo ona pozajmišta koja su u skladu s lokalnim zakonskim i okolišnim zahtjevima • Osigurati da se materijali prevoze u natkrivenim 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije GPUOD-a i PUGO • Tokom izgradnje na gradilištima kroz redovnu inspekciju i nadzor od strane nadzora izgradnje

Tema	Korist/utjecaj	Mjere ublažavanja	Nadzor
Sigurnost na cesti	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zagušenje saobraćajnica, posebno tokom dostave građevinskog materijala na gradilište i prikupljanja otpada iz građevinskih aktivnosti <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Očekuje se da će veće brzine tramvaja u poređenju s autobusnim linijama doprinijeti cilju promjena u modalnoj podjeli i uštedi vremena putovanja. • Prednosti sigurnosti na cestama. 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada i provedba plana upravljanja saobraćajem koji treba uključivati: <ul style="list-style-type: none"> - Postupci utovara i istovara transportnih vozila - Izbjegavati što je više moguće prijevoz materijala, opreme i građevinskog otpada u periodima pojačanih saobraćajnih gužvi (07.00-09.00 h i 16.30-17.30 h) - Osposobljavanje vozača i operatera - Sigurnosne oznake i zaštitne ograde na području građevinskih radova - Opremiti vozila sigurnosnom opremom (npr. sigurnosni pojasevi, sigurnosna svjetla, upozorenja za vožnju unazad i pribor za prvu pomoć). <p>Faza rada/održavanja</p> <p>Izraditi operativne procedure u slučaju tehničkog kvara, saobraćajnih nesreća, radova na održavanju i sl., kako bi se smanjio utjecaj na saobraćajne gužve te zdravlje i sigurnost cesta.</p>	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije plana organizacije gradilišta (POG) <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije OPUOD-a
Buka i vibracije	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Očekuje se povećanje nivoa buke i vibracija za vrijeme građevinskih radova <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Očekuje se da će smanjeni broj ličnih automobila u poređenju sa scenarijem bez projekta imati pozitivan utjecaj na smanjenje buke. 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ograničenje radova samo po danu (od 06:00 do 17:00 sati), • U slučaju pritužbi lokalnog stanovništva na buku, potrebno je ograničiti istovremenu upotrebu mašina koje stvaraju buku veću od 70 dB, • Mašine i vozila koji se koriste u građevinskim djelatnostima moraju imati upotrebne dozvole/dozvole za rad, 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije plana organizacije gradilišta (POG) <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije OPUOD-a

Tema	Korist/utjecaj	Mjere ublažavanja	Nadzor
		<ul style="list-style-type: none"> Planiranje aktivnosti na gradilištu kako bi se povećana buka ograničila na period dana 	
Upravljanje otpadom	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> Tokom građevinskih radova nastajat će građevinski otpad (inertni zemljani materijal i tlo). <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> Za vrijeme faze rada i održavanja nastajat će i otpadna ulja i maziva. 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> Izrada i implementacija PUGO-a kako bi se osiguralo odgovarajuće upravljanje i rukovanje građevinskim otpadom i zemljom iskopanom tokom izgradnje <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> Izrada i implementacija PUO 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> Praćenje implementacije PUGO Vizuelna inspekcija, evidencija o odlaganju ili potvrde ovlaštenih trećih lica <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> Praćenje implementacije PUO-a tokom faze rada
Vodeni resursi	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> Potencijalno onečišćenje vodotoka i podzemne vode uslijed akcidentnih situacija 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> Implementacija mjera iz prethodne vodne saglasnosti Separatori ulja i masti za potrebe projekta trebaju se odabrati i ugraditi u skladu s normom EN 858-1 i 858-2 <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> Ishoditi vodnu dozvolu Redovno čišćenje i održavanje separatora ulja obavljati putem angažovanja ovlaštenog trećeg lica 	<p>Faza izradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> Praćenje implementacije plana organizacije gradilišta (POG) i mjera iz prethodne vodne saglasnosti <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> Praćenje implementacije OPUOD-a i mjera iz vodne dozvole

5. Sažetak društvenih koristi, potencijalnih štetnih utjecaja, mjera za ublažavanje i upravljanje

Tema	Koristi/utjecaji	Mjere ublažavanja	Nadzor
Pitanja zdravlja i sigurnosti na radu	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> Glavna pitanja zdravlja i sigurnosti na radu tokom faze izgradnje odnose se na rad s opasnim materijalima, upravljanje električnim opasnostima, upravljanje vozilima i saobraćajem itd. 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> U skladu sa Uredbom o uređenju gradilišta, obaveznoj dokumentaciji na gradilištu i sudionicima u građenju, izraditi i implementirati Plan organizacije gradilišta (POG), uključujući i Plan upravljanja zaštitom i sigurnošću na radu (PUZSR). Potencijalno ugroženim zaposlenima treba dati 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> Praćenje implementacije plana organizacije gradilišta (POG) i PUZSR

Tema	Koristi/utjecaji	Mjere ublažavanja	Nadzor
		<p>odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jasno označiti posude i pakovanja opasnih materijala. • Pripremiti registar korištenih opasnih materija i postaviti ga na ulaz u skladište opasnih materija. 	
<p>Utjecaji na zajednicu</p>	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mali rizik zbog građevinskih aktivnosti, koje bi mogle utjecati na koheziju zajednice i dobrobit • Mali rizik od pristupa lokalnog stanovništva ograđenim površinama na kojima se odvijaju građevinske aktivnosti, sa potencijalom za incidente i nesreće • Rizik od incidenata i nesreća u koje su uključeni pješaci, druga vozila, potencijalni sigurnosni utjecaji na sigurnost zajednice • Potencijalno oštećenje lokalnih puteva kao rezultat povećanog saobraćaja <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mogući negativni utjecaji nove tramvajske pruge tokom rada na lokalnu zajednicu u opštem smislu uključuju: bezbjednost saobraćaja, utjecaje na opšte zdravlje i sigurnost, rodno zasnovano nasilje i uznemiravanje • Određeni radovi na u fazi održavanja, kao što su popravke kvarova tramvaja, vjerovatno će usporiti saobraćaj i uzrokovati zagušenje u saobraćaju. • Poboljšanje saobraćajne povezanosti mjesnih zajednica sa drugim područjima Grada, lakša 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izraditi i implementirati POG <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izraditi i implementirati Operativni plan upravljanja okolišem i društvom (OPUOD) • OPUOD treba uključiti sljedeće podplanove: Plan upravljanja otpadom, Plan upravljanja bukom, Plan reagovanja na izlivanje, Plan pripravnosti i reagovanja u vanrednim situacijama i sigurnosne procedure vezane za neeksplozivna ubojna sredstva, korporativni Plan upravljanja saobraćajem, Plan upravljanja zdravljem i bezbjednošću i Plan upravljanja opasnim materijama (Plan upravljanja opasnim materijama treba uključiti jasno označena područja svih opasnih predmeta koji se drže i koriste u svim prostorijama) 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije POG. <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije OPUOD-a

Tema	Koristi/utjecaji	Mjere ublažavanja	Nadzor
	dostupnost radnim mjestima, zdravstvenim i obrazovnim objektima itd.		
Otkup zemljišta i preseljenje	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Otkup zemljišta većinom završen • Ograničeni dodatni otkup zemljišta za 17 parcela još predstoji da se provede 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mjere ublažavanja primjenjivati u skladu sa onima koje su propisane Planom raseljavanja (RP) za ovaj projekat uključujući kompenzaciju za zemljište i imovinu 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mjesečni izvještaji o postignutom napretku u implementaciji RP. • Završni izvještaj po završetku svih aktivnosti
Utjecaj na lokalne biznise i zaposlenost	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tokom izgradnje i prateće predizgradnje, Projekat će imati utjecaj ekonomskog izmještanja (gubitak zemljišta, imovine ili ograničenja u korištenju zemljišta, imovine i prirodnih resursa koji dovode do gubitka izvora prihoda ili drugih sredstava za život). Očekuje se da će ovaj utjecaj biti lokalizovan na petlju Ilidža, gdje su identifikovani sljedeći objekti: Frizerski salon, kiosci i parking. Ovo će se manifestovati u smislu privremenog ili trajnog gubitka neto prihoda za pogođeni posao. • Gubitak prihoda za život koji se odnosi na čitav niz sredstava koja pojedinci, porodice i zajednice koriste za život, kao što su plate od zaposlenja. Ovaj utjecaj je identificiran na obje petlje skretanja Ilidža i Hrasnica i ima utjecaj na formalne i neformalne poslove, a samim tim i na zaposlene. <p>Faza rada/održavanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bolja povezanost lokalnih preduzeća i njihovih zaposlenika, omogućavajući dugoročno povećanje produktivnosti i posljedično 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mjere ublažavanja primjenjivati u skladu sa onima koje su propisane Planom raseljavanja (RP) za ovaj projekat uključujući kompenzaciju za gubitak poslovanja i gubitak poslovnog prihoda, gubitak plata, privremene gubitke poslovnih prihoda tokom građevinskih radova (poslovi koji se ne sele) 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mjesečni izvještaji o postignutom napretku u implementaciji RP. • Završni izvještaj po završetku svih aktivnosti

Tema	Koristi/utjecaji	Mjere ublažavanja	Nadzor
	<p>prihoda, kao i povećanje dostupnosti radne snage za lokalne kompanije zbog efikasnijeg i kraćeg putovanja na posao</p> <ul style="list-style-type: none"> • Otvaranje radnih mjesta i mogućnosti zapošljavanja u vezi sa novom tramvajskom prugom kao što su: kondukteri, radnici na održavanju i rukovanju itd. 		
<p>Utjecaj na postojeću infrastrukturu i javne usluge</p>	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Privremeni prekidi saobraćaja i zastoji u saobraćaju 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Redovno obavještavati lokalna preduzeća i putnike u slučaju blokade puta i omogućiti alternativne pravce. • Lokalne hitne službe (policija, hitna pomoć, vatrogasci) blagovremeno obavijestiti o ograničenjima u saobraćaju. 	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praćenje implementacije POG i Plana upravljanja saobraćajem
<p>Kulturna baština</p>	<p>Faza izgradnje</p> <p>Ne očekuju se direktni značajni utjecaji na poznatu kulturnu baštinu.</p>	<p>Faza izgradnje</p> <p>U slučaju pojave bilo kojeg neidentifikovanog kulturnog naslijeđa, izvođač će primijeniti mjere iz Procedure za slučajne pronalaskе (u skladu s PZ 8)</p>	<p>Faza izgradnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nadzor gradilišta tokom izvođenja zemljanih radova za prisustvo neidentifikovanog kulturnog naslijeđa • Praćenje implementacije Procedure za slučajne pronalaskе u skladu sa PR 8

6. Preostali utjecaji

Preostali utjecaji će biti dugoročni pozitivni utjecaji na:

- poboljšanje kvaliteta zraka KS i Ildže,
- smanjenje nivoa buke,
- poboljšanje javnog prevoza i smanjenje saobraćajnih gužvi,
- javni prevoz do prigradskih i ruralnih područja.

Također, postojat će određeni negativni O&D preostali utjecaji, kao što su:

- zauzimanje zemljišta,
- konverzija namjene zemljišta,

- otpad,
- vizuelni utjecaj.

7. Komunikacija

Kanton Sarajevo/JIP/Ministarstvo saobraćaja namjerava javnosti pružiti sve relevantne informacije o Projektu na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku i engleskom jeziku (gdje je prikladno). Na web stranici Ministarstva saobraćaja Kantona Sarajevo (<https://ms.ks.gov.ba>) i web stranici EBRD-a (www.ebrd.com) su objavljeni sljedeći dokumenti:

- Netehnički sažetak,
- Plan uključivanja zainteresovanih strana (Plan), uključujući žalbeni mehanizam.

Kanton Sarajevo/JIP/Ministarstvo saobraćaja stavit će na raspolaganje štampane kopije ovih dokumenata. Osim toga, individualni savjetodavni sastanci za određena pitanja mogu se organizovati na inicijativu Kantona Sarajevo/JIP/Ministarstva saobraćaja ili bilo koje identifikovane grupe dionika/pojedinaca.

Kontakt podaci za upite i pritužbe:

- Kontakt podaci: g. Emir Hota
- Broj telefona: +387 33 562 000
- E-mail: emir.hota@ms.ks.gov.ba

Proces za rješavanje svih nastalih problema (molimo referirajte se na Plan uključivanja zainteresovanih strana).